

УДК 008:379.85

*Шевченко Наталія Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
nataliya-ametist @ukr.net*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МОДЕЛЮВАННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЯХ ДЕНДРОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ

*Метою статті є визначення напрямів розвитку рекреаційної діяльності, об'єктів інфраструктури і мережі туристичних маршрутів при проектуванні функціональних зон в лісопарковій частині дендрологічних парків. **Методологія** дослідження полягає в інтегральному підході до використання основ сучасного проектування на прикладі концепції створення та розвитку туристично-рекреаційного ландшафтного парку «Олександрія XXI століття». **Наукова новизна.** Автор відзначає, що розширення об'єктів інфраструктури і мережі туристичних маршрутів в межах дендрологічного парку «Олександрія» повинні стати важелем механізму активізації розвитку регіону, що дозволить значно підвищити внесок сфери туризму в регіональний бюджет, одночасно збільшивши доходи місцевого населення. Виконання заходів Концепції дозволить надати нового імпульсу рекреаційній діяльності за рахунок більш ефективного використання природно-ресурсного потенціалу території та застосування новітніх технологій при проектуванні функціональних зон в лісопарковій частині. **Висновки.** Розробка рекомендацій щодо оптимізації рекреаційного потенціалу дендрологічних парків набуває особливої актуальності при оцінці вже існуючого туристичного природокористування, оскільки нові підходи до функціонального зонування лісопаркових територій будуть сприяти розвитку в регіоні високоефективних туристично-рекреаційних комплексів, та створять стимули для реалізації ряду великомасштабних проєктів в галузі розвитку туризму.*

Ключові слова: розвиток рекреаційної діяльності, туристично-рекреаційні комплекси, проектування ландшафтних парків.

Шевченко Наталья Александровна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры арт-менеджмента и ивент-технологий Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Иновационные подходы к моделированию направлений развития рекреационной деятельности на территориях дендрологических парков

*Целью статьи является определение направлений развития рекреационной деятельности, объектов инфраструктуры и сети туристических маршрутов при проектировании функциональных зон в лесопарковой части дендрологических парков. **Методология исследования** заключается в интегральном подходе к использованию основ современного проектирования на примере концепции создания и развития туристско-рекреационного ландшафтного парка «Александрия XXI века». **Научная новизна.** Автор отмечает, что расширение объектов инфраструктуры и сети туристических маршрутов в пределах дендрологического парка «Александрия» должны стать рычагом механизма активизации разви-*

тия региона, что позволит значительно повысить вклад сферы туризма в региональный бюджет, одновременно увеличив доходы местного населения. Выполнение мероприятий Концепции позволит придать новый импульс рекреационной деятельности за счет более эффективного использования природно-ресурсного потенциала территории и применения новейших технологий при проектировании функциональных зон в лесопарковой части. **Выводы.** Разработка рекомендаций по оптимизации рекреационного потенциала дендрологических парков приобретает особую актуальность при оценке уже существующего туристического природопользования, поскольку новые подходы функционального зонирования лесопарковых территорий будут способствовать развитию в регионе высокоэффективных туристско-рекреационных комплексов и дает толчок для реализации ряда крупномасштабных проектов в области развития туризма.

Ключевые слова: развитие рекреационной деятельности, туристско-рекреационные комплексы, проектирование ландшафтных парков.

Shevchenko Nataliia, PhD in Pedagogics, associate professor, the Department of the Art Management and Event Technologies, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

The innovative approaches in the design of the directions of the development of the recreational activity on the dendrologist parks territories

Purpose of Research. The purpose of the article is the determination of the directions of the development of the recreational activity, objects and infrastructure and network of the tourist routes in the design of the functional zones in the dendrologist parks. **Methodology.** The research methodology consists of the integral approaches, which combine the modern planning and the development of the tourist-recreational and landscape park «Olexandria of XXI of century». **Scientific Novelty.** The author marks that expansions of the infrastructure and the network of tourist routes within the limits of dendrologist park «Olexandria» should become the motive of the mechanism activations of the regional development. It allows considerably promoting financial potential of the sphere of tourism in a regional budget, simultaneously increasing the profits of local population. Its implementation will allow to give new impulse at the recreational activity due to more effective using of naturally-resource potential of the territory and application of the newest technologies for planning of the functional zones in forest-park part. **Conclusions.** The development of the optimization of the recreational potential of dendrologist parks acquires the special actuality in the tourist natural resources as a new approach to the functional zoning of forest-park territories. All of them will help to develop high-efficiency tourist-recreational complexes in the region and will create motives for the realization of the row of large-scale projects in industry of development tourism.

Key words: development of recreational activity, tourist-recreational complexes, design of landscape.

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах організації масового відпочинку як в природних, так і в штучно створених природних ландшафтах особливої актуальності набувають завдання вивчення рекреаційно-туристичного потенціалу території, виявлення та резервування нових територій для відпочинку, оцінку вже існуючого туристичного природокористування та розробку рекомендацій щодо його оптимізації. Останнім часом особливо перспективним стає напрямок розбудови інфраструктури туризму в туристично-рекреаційних зонах за напрямками національної екомережі міжнародних транспортних коридорів. Об'єктами екомережі є території багаті на природне видове різноманіття, а також прилеглі до них території з їх різноманіттям ландшафтів, історичною і культурною спадщиною.

У туристично-рекреаційній зоні, що розташована на пересіченні кількох напрямків національної мережі міжнародних транспортних коридорів, розташований Білоцерківський район та Біла Церква з окрасою міста дендрологічним парком «Олександрія». Тому в 2016 році міська влада виділила як пріоритетний напрямок розвитку економіки міста – реконструкцію і модернізацію парку, будівництво матеріальної бази туристично-рекреаційного комплексу Білої Церкви. Для активізації туристичної діяльності розробляється Концепція, що спрямована на розвиток сфери туризму і просування туристичного продукту міста на туристичному ринку області та України.

Аналіз досліджень та публікацій дозволяє відзначити наявність значного об'єму з проблематики досліджень. Зокрема питанням моделювання та методології реалізації поліфункціонального зонування національних природних та регіональних ландшафтних парків присвячені роботи В. Брусака, К. А. Каральнової, М. Майданського, С. Ю. Поповича; підходи до автоматизації процесу функціонального зонування при проектуванні природоохоронних територій високого рангу вивчає Р.С. Філозоф; можливості використання природоохоронних об'єктів у рекреаційній діяльності та роль природних парків в структурі рекреаційного природокористування регіонів відзначають Є.Н. Кіпріна, В.І. Новикова, П.Л. Царик; особливості сучасних рекреаційних технологій у парковій індустрії розглядає О.Р. Копієвська. Втім, у зазначених роботах не визначені напрями розвитку рекреаційної діяльності в лісопарковій частині дендрологічних парків, які б сприяли активізації туристичного розвитку регіонів, що й стало темою цього дослідження.

Мета статті – визначити напрями розвитку рекреаційної діяльності, об'єктів інфраструктури і мережі туристичних маршрутів при проектуванні функціональних зон в лісопарковій частині дендрологічних парків.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції організації повноцінного відпочинку серед ландшафтів природно-заповідних об'єктів створюють чудові умови для розвитку різних видів туризму, головною метою яких є гармонізація відносин між економічною вигодою, що отримана від рекреації, екологічною безпекою природних територій, що використовуються для відпочинку і задоволення потреби людини у спілкуванні з природою. До установ природно-заповідного фонду (ПЗФ) України, які здійснюють рекреаційну діяльність шляхом створення функціональних зон регульованої та стаціонарної рекреації, відносяться біосферні заповідники, національні природні парки та регіональні ландшафтні парки, ботанічні сади і зоопарки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва та дендропарки [8].

Для цього українським законодавством передбачено виділення рекреаційних територій у вигляді ділянок суші і водного простору, призначених для організації масового відпочинку й оздоровлення населення, туризму, любительського та спортивного рибальства і полювання, фізичної культури та спорту, які при наявності природних лікувальних факторів можуть використовуватися для санаторно-курортного лікування. Адміністрації установ ПЗФ разом з науково-дослідними, навчально-освітніми організаціями можуть розробляти спільні

програми та проекти у галузі рекреації, що сприяє формуванню центрів рекреаційного природокористування і створенню відповідної рекреаційної інфраструктури і місць надання туристично-рекреаційних послуг [10].

Необхідною умовою сталого функціонування будь-якого природно-заповідного об'єкту є функціональне зонування його території, а відсутність або нехтування природними рубежами під час його проведення на сьогоднішній день є головною причиною їх недієздатності [2]. Пошук єдиної моделі функціонального зонування на сьогоднішній день все ще залишається відкритим питанням [9]. Враховуючи необхідність вирішення проблеми, що пов'язана з зонуванням системи природоохоронних територій, набуває особливої актуальності розробка нормативно-методичної бази механізму проведення поліфункціонального зонування та визначення напрямів діяльності таких територій на основі пріоритетних функцій [7].

Відповідно до функціонального зонування рекреаційна діяльність може здійснюватися екстенсивним чи інтенсивним шляхом. На територіях екстенсивної рекреації переважно створюються туристські маршрути, екскурсійні та прогулянкові еколого-освітні стежки, обладнуються місця для ночівлі. На територіях інтенсивної рекреації на базі розміщених тут рекреаційних закладів можуть створюватися спортивні комплекси різного профілю, рекреаційно-акваторіальні комплекси, до складу яких входять пляжі, зупинки для човнів, готелі та об'єкти обслуговування. Для реалізації сучасних рекреаційних технологій в парках існує розгалужена система: це і доріжки для прогулянок, пляжі, солярії, павільйони, використовуються всі природні можливості парку, а також тенісні корти, кінний спорт [4].

Виходячи із напрямів рекреаційної діяльності, що наводяться у Положенні про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України [6], пропонується таке варіативне рекреаційне використання об'єктів ПЗФ, зважаючи на особливості всього природного комплексу та окремих його складових: використання природних лікувальних ресурсів, екскурсій на виставки, в музеї, загальнооздоровчий відпочинок, культурно-пізнавальний відпочинок, любительське і спортивне полювання, любительське і спортивне рибальство, природно-пізнавальний туризм, прогулянки маркованими екологічними стежками, прогулянки на човнах, туризм із метою спостереження за птахами, яхтинг [5].

Оцінка рекреаційного потенціалу припускає обов'язковий облік трьох аспектів: науково-дослідного, орієнтованого на встановлення біологічного і ландшафтного різноманіття; науково-технічного, що передбачає інвентаризацію рекреаційних ресурсів і науково-прикладного, який полягає в аналізі та прогнозуванні наслідків екскурсійно-туристичної діяльності. Оптимізація використання рекреаційного потенціалу вимагає встановлення різних режимів використання природних, історико-культурних та інфраструктурних ресурсів відповідно до їх природоохоронної та господарської, в тому числі і рекреаційної, цінності, тобто поліфункціонального зонування території [3].

Утвердження поліфункціональної парадигми в охороні природи, яка змінила монофункціональну призвела до зростання в структурі природно-заповідного фонду (ПЗФ) частки національних природних парків (НПП) і регіональних ландшафтних парків (РЛП), які поєднують у своїх межах ділянки із заповідним режимом та території з рекреаційним і традиційним невиснажливим господарським природокористуванням [1]. Функціональне зонування, як і аналіз їх рекреаційного потенціалу, є ключовим проектним рішенням у разі розробки Проектів організації територій в туристично-рекреаційних зонах.

При проектуванні туристично-рекреаційних парків вибір функціональних зон визначається виходячи з географічних і природних особливостей території. Структура таких парків може мати наступний набір функціональних зон: зона організації культурно-просвітніх і видовищних видів відпочинку, зона загального відпочинку, спортивно-оздоровча зона, зона пізнавального туризму, адміністративно-господарська зона тощо. У контексті нашого дослідження основна увага при розробці концепції туристично-рекреаційного парку, на базі лісопаркової частини дендрологічного парку «Олександрія», приділяється зоні пізнавального туризму та зоні інноваційного центру «Зелена садиба».

Зона пізнавального туризму призначена для організації рекреаційно-туристичних маршрутів, літніх екологічних таборів для молоді; активізації трудової діяльності безробітної молоді через організацію волонтерських десантів. Для пересування відвідувачів планується обладнати піші, кінні та велосипедні маршрути з видовими майданчиками й місцями для нічлігу, відпочинку, риболовлі. Передбачається провести маркування маршрутів та організувати місця для стоянок велосипедів, обладнати місця для відпочинку коней та вершників, столи з лавами та місця для розведення вогнищ.

На ділянках пізнавального туризму створюються умови для мінімізації збитку природним комплексам від рекреаційного використання території. В межах цієї функціональної зони доцільно виділити підзони водного туризму, наметового табору та екологічного візит-центру парку. Підзона водного туризму буде включати наступні об'єкти: причали й майданчики для збору, ремонту, сушіння човнів і байдарок, пункт прокату човнів, байдарок і водних велосипедів; підзона наметового табору повинна мати обладнані місця для установки наметів та безпечного розведення багать і приготування їжі, галявини й майданчики для проведення фестивалю авторської пісні та інших культмасових заходів, пункт прокату туристично-рекреаційного спорядження; підзона екологічного візит-центру парку передбачає формування мережі екологічних стежок, обладнання стаціонарного туристичного кемпінгу, екскурсійного бюро, інформаційного центру.

Зона Інноваційний центр «Зелена садиба» призначена для популяризації агротуризму та ведення сільського господарства методами, що не завдають шкоди довкіллю. Кожен елемент етноцентру виконує кілька завдань: облаштування етнографічного подвір'я для проведення народних свят, організації майстер-класів народних промыслів, занять та тренінгів з організаторами сільського й агротуризму та власниками «зелених» садиб, популяризації фермерського го-

сподарства замкнутого циклу; створення освітніх програм «Своя справа»; створення центру обміну досвідом та презентацій інноваційних технологій в області рослинницьких і фермерських господарств; продаж екологічно чистих місцевих продуктів харчування; проведення виставок квітів.

В підзоні рослинницького відділу увага буде акцентуватися на прикладах формування рекреаційних просторів урбанізованих територій та нових типах архітектурних споруд з використанням живих рослин. Для популяризації національних традицій доцільно облаштувати підзону «Поляни і дров'яни», яка складається з ділянки, де вирощують унікальні лікарські рослини, з якими можна буде ознайомитися на екскурсії з народної медицини та ділянки, де вирощують українські рослини-обереги.

Планується, що інноваційний центр «Зелена садиба» буде не тільки надавати інформацію туристам, організовувати їх дозвілля, проводити заняття з розвитку сільського туризму, а й виконувати роль міні-готелю. Підзона «Зразкова господа» дозволяє поєднати пізнавальну сторону перебування в зоні інноваційного центру з дозвіллям. Місця відпочинку включають етносадиби, з можливістю проживання в них, та обладнані майданчики для проведення пікніків на природі, що мають вогнища, пікнікові столи й лави, укриття від негоди, урни, (контейнери) для сміття.

Стимулювання розвитку сільського й агротуризму відбуватиметься також шляхом залучення місцевих жителів до обслуговування відвідувачів парку в рамках окремих спільних проектів. Зокрема, організації пізнавальних, етнографічних та культурних турів для знайомства з національними культурними традиціями місцевості з використанням ресурсів населених пунктів, які розміщені на берегах річки Рось та її приток, де пропонуються до послуг відвідувачів невеликі «зелені оселі».

Наукова новизна. Автор відзначає, що розширення об'єктів інфраструктури й мережі туристичних маршрутів в межах дендрологічного парку «Олександрія» повинні стати важелем механізму активізації розвитку регіону, що дозволить значно підвищити внесок сфери туризму в регіональний бюджет, одночасно збільшивши доходи місцевого населення. Виконання заходів Концепції дозволить надати нового імпульсу рекреаційній діяльності за рахунок більш ефективного використання природно-ресурсного потенціалу території та застосування новітніх технологій при проектуванні функціональних зон в лісопарковій частині.

Висновки. Сучасне використання рекреаційних ресурсів дендрологічного парку «Олександрія» не відповідає принципам раціонального використання туристичного потенціалу території, що виражається у відсутності концепції просторової організації рекреаційної діяльності. Проведене на основі інтегрального обліку рекреаційних ресурсів функціональне зонування території проектного туристично-рекреаційного ландшафтного парку враховує інтереси усіх зацікавлених суб'єктів і передбачає виділення шести функціональних зон.

Розвиток збалансованого туризму в проектованому туристично-рекреаційному парку відповідає потребам сучасних туристів і регіону, який цих

туристів буде приймати, водночас він зберігає і примножує можливості на майбутнє: підтримка економічного балансу, етноландшафтної рівноваги, посилення національних традицій природокористування. З іншого боку, саме туристично-рекреаційний парк буде оберігати від зайвого рекреаційного навантаження більш цінні природні території дендрологічного парку, а при наявності досить розвиненої рекреаційної інфраструктури, може виконувати роль основного атрактивного об'єкта. Відтак, вся територія парку може використовуватися для формування на ній туристично-рекреаційної інфраструктури, надаючи широкий спектр можливостей для трудової зайнятості місцевого населення.

Література

1. Брусак В. Функціональне зонування національних природних та регіональних ландшафтних парків Карпатського регіону: сучасний стан, методи і методологія реалізації / В. Брусак, М. Майданський // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Випуск 41. – С. 50-69.
2. Каральова К. А. Моделювання функціонального зонування території національного природного парку/ К. А. Каральова // Часопис картографії Вип.10 Збірник наукових праць. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2014. –С.196-205.
3. Киприна Е.Н. Природные парки как элемент экологического каркаса в структуре рекреационного природопользования регионов / Е.Н. Киприна // Матер. Междунар. науч. конф. «Страноведение и регионоведение в решении проблем устойчивого развития в современном мире». СПб.: ВВМ, 2010. – С. 459-463.
4. Копієвська О. Р. Використання сучасних рекреаційних технологій у парковій індустрії / О.Р. Копієвська // Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. «Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля». – К.: КНУКіМ, Вип.12(1), Ч.1, 2005. – С.145-149.
5. Новикова В. І. Використання природоохоронних об'єктів у рекреаційній діяльності / В. І. Новикова // Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м. Переяслав-Хмельницький, 30 листопада 2016 р.) Переяслав-Хмельницький, 2016. – Вип.19. – С.55-59.
6. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затверджене Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України № 330 від 22.06.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
7. Попович С. Ю. Поліфункціональне зонування національних парків: пошук нових моделей / С. Ю. Попович // Національні природні парки: проблеми становлення та розвитку. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю Карпатського національного природного парку (м. Яремче, 14 – 17 вересня 2000 р.). – Яремче, 2000. – С. 222 – 226.
8. Про природно-заповідний фонд України: Закон України / за станом на 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – С. 502.
9. Філозоф Р. С. Підходи до автоматизації процесу функціонального зонування при проектуванні природоохоронних територій високого рангу / Р.С. Філозоф // Наук. збірник. Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. Київ: ВГЛ Обрії, Т.17. 2009. – С.207-210.
10. Царик П. Л. К особенностям рекреационного природопользования в границах национальных природных и региональных ландшафтных парков Подолья / П.Л. Царик, Л.П. Царик, Е.Б. Греськив // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск: Редакция журнала научных публикаций аспирантов и докторантов. – №1 (91), 2014. – С. 192-197.

References

1. Brusak V. & Maidanskyi M. (2013). Functional zoning of national natural and regional landscape parks of region of Carpathians: the modern state, methods and methodology of realization. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia heohrafichna*, 41, 50-69 [in Ukrainian].
2. Karalova, K. A. (2014). Design of the functional zoning of territory the national natural park. *Chasopys kartohrafii*. Kyiv: KNU im. Tarasa Shevchenka, 10, 196-205 [in Ukrainian].
3. Kiprina, E.N. (2010). Natural parks as part of an ecological skeleton in the structure of recreational nature areas. *Proceedings of the International Scientific Conference «Regional geography and regional studies in sustainable development issues in the world today»*. (pp. 459-463). Sankt-Peterburg: VVM [in Russian].
4. Koptievska, O.R (2005). Using of modern recreational technologies in park industry. *Proceedings of the International Research and Practical Conference «Pedagogical and recreational technologies in modern industry of leisure»*. (pp. 145-149). Kyiv: KNUKiM [in Ukrainian].
5. Novyкова, V.I. (2016). The use of nature protection objects is in recreational activity. *Proceedings of the XIX International Research and Practical Internet-Conference «Tendency and prospect of development of science and education in the conditions of globalization»*. (pp. 55-59). Pereiaslav-Khmelnyskyi [in Ukrainian].
6. Position is about recreational activity within the limits of territories and objects of the naturally-protected fund of Ukraine, ratified by Order of Ministry of guard of natural environment of Ukraine № 330 from 22.06.2009. Retrieved from zakon.rada.gov.ua [in Ukrainian].
7. Popovych, S. Iu. (2000). Multifunctional zoning of national parks: search of new models. *National natural parks: problems of becoming and development. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference. National natural park of Carpathians*. (pp. 222-226). Yaremche [in Ukrainian].
8. Law of Ukraine on the naturally-protected fund of Ukraine (June, 16, 1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 34, 502 [in Ukrainian].
9. Filozof, R. S. (2009). Approaches to the automation of process of the functional zoning at planning of nature protection territories of high grade. *Hidrolohiia, hidrokhimiiia i hidroekolohiia*, 17, 207-210 [in Ukrainian].
10. Tsarik, P.L. & Tsarik, L.P. & Greskiv, E. B. (2014). The special features of recreational wildlife within the boundaries of national natural and regional landscape parks. *Podolya Zhurnal nauchnykh publikatsij aspirantov i doktorantov*. 91, 192-197 [in Russian].